

Katarzyna Gabrysiak

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ORCID: 0000-0003-2343-666X

O emocjach w audiodeskrypcji na przykładzie serialu pt. *W głębi lasu*

Przez wiele lat niepełnosprawność była tematem tabu, a osoby z niepełnosprawnościami funkcjonowały poza marginesem życia społecznego i kulturalnego. Przełom nastąpił stosunkowo niedawno, bo dopiero w latach 80. ubiegłego stulecia, kiedy Organizacja Narodów Zjednoczonych ustanowiła najpierw Światowy Rok Osób Niepełnosprawnych, a następnie Dekadę Osób Niepełnosprawnych. Od tego momentu możemy zauważyć coraz większe zainteresowanie tym tematem, a w konsekwencji daleko idące zmiany w różnych obszarach życia, mające na celu nie tylko wprowadzenie udogodnień dla osób z niepełnosprawnościami, likwidowanie barier architektonicznych, ale przede wszystkim ich pełną integrację w szeroko rozumianym życiu publicznym. Wśród licznych potrzeb i problemów, wyłaniających się na drodze do realizacji założonego celu, te związane z kulturą zeszyły na dalszy plan. Dopiero w 2010 r. weszła w życie dyrektywa Unii Europejskiej, zgodnie z którą „prawo osób niepełnosprawnych i osób starszych do integracji i uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym Unii jest nierozłącznie związane ze świadczeniem dostępnych audiowizualnych usług medialnych”¹. Wśród środków umożliwiających tę dostępność wymienia się między innymi język migowy, wyświetlane listy dialogowe, dźwiękową ścieżkę narracyjną oraz prostą w obsłudze nawigację. Nowelizacja polskiej Ustawy o radiofonii i telewizji z 25 marca 2011 r. zobowiązuje nadawców programów telewizyjnych do wprowadzenia następujących udogodnień: audiodeskrypcji dla osób z dysfunkcją narządu wzroku oraz napisów i tłumaczeń na język migowy dla osób z dysfunkcją narządu słuchu. Precyzuje również, że powyższe udogodnienia powinno posiadać co najmniej 10% kwartalnego czasu nadawania programu, z wyłączeniem reklam i tele-sprzedazy. W ustawie znajdziemy również definicję audiodeskrypcji (AD) rozumianą jako „werbalny, dźwiękowy opis obrazu i treści wizualnych zawartych w audycji

¹ Dyrektywa – 2010/13 – EN – EUR-Lex (europa.eu) (dostęp: 2.04.2024).

audiowizualnej przeznaczony dla osób niepełnosprawnych z powodu dysfunkcji narządu wzroku, umieszczony w audycji lub rozpowszechniany równocześnie z audycją” (art. 4 pkt. 28)². O ile język migowy czy napisy na ekranie to zjawisko powszechne i dobrze znane, o tyle AD dopiero staje się nieodzownym elementem programu telewizyjnego, serialu czy filmu. Dostępność i zasięg produkcji telewizyjnych z AD różnią się w poszczególnych krajach. Formalny początek AD to rok 1981. Wtedy na deskach teatru Arena Stage w Waszyngtonie wystawiono sztukę *Major Barbara* z opisem dla niewidomych. Podobnie w Wielkiej Brytanii, AD pojawiła się najpierw w teatrze, a w latach 90. stosowano ją już w telewizji. W kinie AD pojawiła się stosunkowo późno, ale wraz z ekspansją platform streamingowych oferujących dostęp do ogromu filmów i seriali można zaobserwować jej dynamiczny rozwój. W Polsce oficjalnie termin AD został użyty po raz pierwszy w 2006 r. i choć od tego czasu coraz więcej produkcji udostępnia tę funkcję, to dotyczy ona w dużej mierze produkcji polskojęzycznych. AD w języku polskim dla filmów czy seriali obcojęzycznych jest dostępna bardzo rzadko. Składa się na to wiele czynników, między innymi niewspółmierna liczba produkcji filmowych do liczby audiodeskryptorów, czas przygotowania AD, trudność i specyfika tego rodzaju tłumaczenia. W odpowiedzi na wymienione problemy powstaje projekt, w którego ramy wpisuje się ten artykuł, mający na celu stworzenie językowej bazy danych zawierającej konstrukcje leksykalno-składniowe w języku polskim, francuskim i hiszpańskim. Owa baza powinna przyspieszyć proces tworzenia AD, a w dalszej perspektywie umożliwić tłumaczenie istniejącej już AD bez konieczności oglądania całego filmu czy serialu. Pierwszy etap naszych badań jest poświęcony emocjom wyrażanym na ekranie za pomocą gestów i mimiki postaci, a następnie interpretowanych i opisywanych przez audiodeskryptora. Głównym celem tego etapu jest uzyskanie konstrukcji językowych wyrażających poszczególne emocje. Zważywszy na kulturowe osadzenie gestów i mimiki, będziemy również szukać kulturowych niewerbalnych właściwych dla wybranych języków, a następnie sprawdzimy, czy mają swoje odpowiedniki w języku, czyli kulturowym werbalnym.

Przedmiot badań: emocje w audiodeskrypcji

Audiodeskrypcja może być definiowana z różnych punktów widzenia. Jeden z nich jest ściśle związany z jej funkcją. Jest to bowiem narzędzie służące osobom z dysfunkcją narządu wzroku i stanowi dodatkową ścieżkę dźwiękową dostarczającą opis informacji wizualnych, innymi słowy wyraża treści wizualne za pomocą środków językowych. Przyjmuje formę komentarza pojawiającego się w czasie pauzy w dialogach i ma na celu opisać postaci, miejsca, mimikę, język ciała, kostiumy, rekwizyty, czyli wszystko, co pojawia się na ekranie (Ofcom 2010). Audiodeskrypcja powinna być tworzona według ściśle określonych zasad. Najważniejsze z nich brzmią: „należy opisywać to, co widać, nie należy przedstawiać osobistej wersji tego, co widać i nigdy nie należy opisać zagłuszać dialogu” (ITC Guidance 2000: 8). Opis powinien znajdować się między dialogami, ale jednocześnie nie powinien zagłuszać istotnych i oczywistych efektów

---

² D20151531.pdf (sejm.gov.pl) (dostęp: 2.04.2024).

dźwiękowych. Realizacja tych zasad dokonuje się w czterech obszarach: obserwacja, redakcja, język, umiejętności głosowe (Snyder 2007). AD najpierw wymaga „zrozumienia znaczenia tworzonego przez werbalny i wizualny tryb komunikacji, a dopiero potem zastanowienia się nad rozwiązaniem językowym odtwarzającym znaczenie bodźca wizualnego” (Braun 2008: 16). Do tego wszystkiego dochodzą jeszcze ostrzeżenia czasowe i dźwiękowe.

Audiodeskrypcja to nie tylko narzędzie ułatwiające osobom niewidzącym pełny dostęp do produkcji telewizyjnych, filmowych, teatralnych itp. Stanowi ona również przedmiot badań językoznawczych i tłumaczeniowych. W tym naukowym kontekście definiowana jest jako rodzaj tłumaczenia audiowizualnego. Według Remaela tłumaczeniem audiowizualnym (TAV) nazywamy każdy rodzaj tłumaczenia, który obejmuje znaki werbalne i niewerbalne postrzegane za pomocą wzroku i słuchu (Remael 2010). W ramach TAV znajdujemy różne rodzaje tłumaczeń związanych z mediami audiowizualnymi, takie jak dubbing, napisy i lektor, ale także formy tłumaczeń wewnątrzjęzykowych, takie jak napisy dla osób niesłyszących i niedosłyszących oraz AD dla osób niewidomych i niedowidzących. Według definicji Szymańskiej i Strzymińskiego AD to „przekład treści obrazu na słowa” (Szymańska, Strzymiński 2010:4). Definicja ta wpisuje się w podział tłumaczenia zaproponowany przez Jakobsona (1966), odzwierciedlający trzy rodzaje interpretacji znaku werbalnego: tłumaczenie wewnątrzjęzykowe to interpretacja znaków werbalnych danego języka poprzez inne znaki werbalne tego samego języka; tłumaczenie międzyjęzykowe, czyli interpretacja znaków werbalnych jednego języka (języka źródłowego) poprzez znaki werbalne drugiego języka (języka docelowego); tłumaczenie intersemiotyczne, czyli interpretacja znaków werbalnych poprzez system znaków niewerbalnych. Według Tomaszkiwicza przekład intersemiotyczny jest relacją dwukierunkową funkcjonującą jako: „interpretacja znaków niejęzykowych za pomocą języka, jak i ilustracja komunikatów językowych za pomocą obrazów” (Tomaszkiwicz 2006: 63). W przypadku AD tłumaczonymi znakami niejęzykowymi będą bodźce wzrokowe niedostępne dla osób niewidzących, a produktem końcowym są słowa znajdujące się w skrypcie AD (Chmiel, Mazur 2014). Audiodeskrypcja jest również przekładem multimodalnym (Braun 2008; Vercauteren, Orero 2013), ponieważ tekstem źródłowym jest dzieło multimodalne, czyli film lub spektakl. To oznacza, że na sens, interpretację takiego dzieła składają się zarówno teksty dialogowe, jak i elementy obrazu czy sposób konstruowania kadru. Wybór ujęcia, perspektywy, kadrów zbliżających lub oddalających, a także kompozycja obrazu mają ogromny wpływ na przekaz i odbiór filmu.

Powyższe definicje realizują jeden z najbardziej dziś rozpowszechnionych modeli komunikacji językowej przedstawiony przez wspomnianego już Jakobsona, który wymienia sześć komponentów każdego aktu mowy. Są to: nadawca, kontekst, komunikat, kontakt (między odbiorcą i nadawcą), kod (wspólny dla nadawcy i odbiorcy) i odbiorca. Każdemu z tych elementów przypisuje odpowiednią funkcję językową, co przedstawia się w następujący sposób:

- funkcja emotywna: komunikat skupiony jest na nadawcy,
- funkcja poznawcza: komunikat eksponuje kontekst, czyli wspólny świat nadawcy i odbiorcy,

- funkcja poetycka: najważniejszym elementem jest sam komunikat,
- funkcja fatyczna: dotyczy kontaktu między nadawcą a odbiorcą,
- funkcja metajęzykowa: koncentruje się na kodzie,
- funkcja konatywna: skupia się na odbiorcy.

Audiodeskrypcja emocji postaci pojawiających się na ekranie będzie realizować przede wszystkim emotywną funkcję języka. Emocje wyrażane przez język, gesty i mimikę to jeden z podstawowych elementów komunikacji werbalnej i niewerbalnej. W przypadku AD obserwujemy przejście komunikacji niewerbalnej – gestów i mimiki postaci – w komunikację werbalną – językową interpretację audiodeskryptora. Efektywna komunikacja wymaga prawidłowego zrozumienia gestów i mimiki, które warunkowane jest znajomością zasad obowiązujących w danej kulturze (Poyatos 2002). Gesty i mimika stanowiące kontekst wypowiedzianych słów w dialogach znacznie więcej mówią o emocjach niż one same. Decydują o ich znaczeniu, a czasami zupełnie je zastępują. Wtedy stają się jedynym źródłem informacji i dlatego nie powinny być pomijane w audiodeskrypcji (Zabrocka 2016). Z drugiej strony, audiodeskryptor często interpretuje gesty i mimikę na podstawie dialogu poprzedzającego opis czy tego, co dzieje się w danej scenie. Dotyczy to przede wszystkim tych gestów, które mogą być przypisane różnym emocjom czy stanom psychicznym. Za przykład może tutaj posłużyć gest przecierania oczu. To może oznaczać zdziwienie, zmęczenie albo być zwykłą reakcją na podrażnienie oka przez ciało obce. W naszym korpusie wielokrotnie pojawia się wyrażenie „spuszczać wzrok”, które za każdym razem wyraża smutek. To samo wyrażenie może jednak być utożsamione z zakłopotaniem czy zrezygnowaniem. Powyższe przykłady pokazują współzależność komunikacji werbalnej i niewerbalnej w prawidłowej interpretacji emocji przekazywanych na ekranie. Kolejnym ważnym czynnikiem jest znajomość kontekstu kulturowego, ponieważ gesty i mimika różnią się w zależności od obszaru społeczno-kulturowego, w którym występują. W badaniach z dziedziny etnolingwistyki są zaliczane do kulturomów niewerbalnych. Kulturom jest jednostką etnolingwistyczną, która w planie wyrażania jest reprezentowana przez pojedyncze leksemy, zaś w planie treści ma tak bogate znaczenia, że dzięki niej można zrozumieć specyfikę danej społeczności narodowej, etnicznej lub regionalnej (Dąbrowska 2008; Rak 2015). Kulturomy dzielą się na: werbalne – wyrażane w słowach i wypowiedziach, niewerbalne – realizowane za pomocą języka ciała, parajęzykowe – wyrażane przez zachowania będące konsekwencją wieku, płci, pozycji społecznej, zaś ostatnim z nich jest komunikacja niewerbalna, na którą wpływają m.in. czas i miejsce (Rak 2015).

Korpus – audiodeskrypcja do serialu *W głębi lasu*

W głębi lasu to polski miniserial składający się z 6 odcinków, którego premiera odbyła się 12 czerwca 2020 r., a zrealizowany przez ATM Grupę na podstawie powieści Harlana Cobena pod tym samym tytułem. Każdy odcinek trwa około 50 minut. Akcja serialu rozgrywa się w dwóch wymiarach czasowych: w 1994 i 2019 r. Zdjęcia powstały w różnych lokalizacjach na Mazowszu, m.in.: w Lesie Kabackim (sceny obozu wakacyjnego), w Warszawie, w Słopsku, w Skierniewicach, w Wildze, w Żyrardowie,

w Mazowieckim Specjalistycznym Centrum Zdrowia im. prof. Jana Mazurkiewicza oraz na cmentarzu w pruszkowskich Tworkach. Akcja rozpoczyna się we wrześniu 2019 roku, gdy warszawski prokurator Paweł Kopiński zostaje wezwany do zidentyfikowania ciała ofiary morderstwa, która miała przy sobie poświęcone mu wycinki z gazet. Zabójstwo wydaje się powiązane z wakacyjnym obozem, który odbył się w sierpniu 1994 roku, i na którym Kopiński był jednym z opiekunów. To wtedy zostały zamordowane dwie osoby, a dwie kolejne – w tym jego siostra, Kamila – zaginęły bez śladu.

Korpus stanowi transkrypcja audiodeskrypcji do wszystkich odcinków. Została przygotowana za pomocą narzędzia dostępnego w programie Microsoft Word, który umożliwia nagrywanie dźwięku, a następnie transkrybuje ścieżkę dźwiękową na słowa. Uzyskany tekst czasem jest zniekształcony lub nie pokrywa się ze ścieżką dźwiękową. Jednak pomimo tych błędów wynikających z minimalnych odstępów czasowych między audiodeskrypcją a dialogami lub piosenkami stanowiącymi podkład muzyczny dla danej sceny, narzędzie to bardzo ułatwia i przyspiesza transkrypcję. Błędy pojawiają się najczęściej na początku lub na końcu transkrybowanego fragmentu. Problem stanowią również nazwy własne np. nazwiska bohaterów, których program nie potrafi poprawnie zinterpretować. W takich przypadkach wystarczy wrócić do nagrania i samodzielnie zapisać poprawną formę.

Analiza językowa

Analiza językowa ma na celu wyłonienie konstrukcji językowych, za pomocą których audiodeskryptor będzie mógł wyrazić emocje, które zaobserwował na ekranie. Emocje zostały pogrupowane według kategorii semantycznych, do których się wpisują. Wyróżniliśmy następujące kategorie: strach, złość, smutek, radość, zaskoczenie, czułość. Każda kategoria została zilustrowana wybranymi przykładami stanowiącymi cytaty z audiodeskrypcji.

Emocje wyrażające strach:

*Natalia i Bożena są **przerażone**.*

*Laura jest **przerażona**.*

*Laura jest **zaniepokojona**.*

*Paweł jest **roztrzęsiony**.*

***Roztrzęsiony** Artur kuca za drzewem.*

***Przerażony** Artur zamiera.*

***Przerażony** Artur wycofuje się, ucieka.*

***Roztrzęsiony** Dawid nasłuchuje z **niepokojem**.*

*Laura z **przerażeniem** wpatruje się w ojca.*

*Ostrożnie otwiera, **przerażony zamiera**, **przełyka ślinę**.*

*Paweł rozgląda się z **przerażenia**.*

***Z przerażeniem** patrzy przed siebie.*

*W oczach Sylwii buduje się **przerażenie**.*

*Na jego twarzy widać **przerażenie**.*

Dziennikarz **blednie**.

Nagle **zamiera**.

Emocje wyrażające złość:

Laura jest **zdeenerwowana**.

Paweł jest **zły**.

Jest **wściekły**.

Wściekła Laura podrywa się z krzesła.

Rozgląda się **nerwowo**.

Paweł **nerwowo** stuka w klawiaturę.

Krzysztof **patrzy surowo** na Pawła.

Patrzy **wściekle** na Pawła.

Zerka **szaleńczym wzrokiem**.

Zerkają spode łba na dyrektora.

Perkowskiemu **puszczają nerwy**.

Emocje wyrażające smutek:

Paweł jest **zasmucony**.

Dawid jest **załamany**.

Kuba zamyśla się, **jest strapiiony**.

Obecnie Laura i Paweł chodzą w milczeniu po lesie, trzymają się za ręce, **są smutni i zamyśleni**.

Obok w fotelu siedzi Laura, **jest zapłakana i zamyślona**.

Załamany Paweł opiera głowę o pień drzewa.

Rozgorączony Paweł...

Zasmucony Paweł patrzy na matkę.

Rozżalony, rozłącza się.

Paweł **smutnieje**, odchodzi.

Joanna obejmuje dłońmi twarz Pawła, **placze**.

Sylwia **szlocha**.

Perkowska **zasmuca się**.

Patrzy **smutno** na syna.

Paweł patrzy **z żalem** na matkę.

Pogrąża się **w bólu**.

Laura **ociera z policzków łzy**.

Wieczór, Paweł siedzi w sypialni, **w oczach ma łzy**.

Paweł **ma twarz pełną bólu**.

Paweł reflektuje się, **smutno spuszcza wzrok**.

Paweł siedzi na kanapie, **ma zapłakane oczy**.

Emocje wyrażające radość:

Monika i Daniel są **podekscytowani**.

Olo **uśmiecha się**.

Laura siedzi na brzegu z aparatem, **śmieje się**.

*Laura jest **szczęśliwa**.*
***Rozpromienia się**.*
*Artur i Daniel **bawią się** w wodzie.*
*Laura **uśmiecha się szeroko**.*

Emocje wyrażające zaskoczenie:

*Kosiński jest **zdziwiony**.*
*Sylwia jest **zaskoczona**.*
***Zaskoczony** Jork zamyśla się.*
***Zdziwiony** bierze komórkę.*
***Zdębiały** wpatruje się w ziemię.*
*Policjanci patrzą **zdziwieni**.*
*Laura z **niedowierzaniem** wpatruje się w Ola.*
*Laura jest w **szoku**.*
*Perkowski odwraca się do żony, chwyta jej dłoń, **nie dowierza**.*
*Kamila i Artur **zastygają**.*

Emocje wyrażające czułość:

Przytula go.
Całuje Laurę w usta.
*Natalia **głaszcze go po głowie**.*
Całuje Gośkę w policzek.
*Gładzi ją **po policzku**.*
*Dawid **wtula się**.*
*Zatroskana Laura uspokaja ojca, **gładzi go po plecach**.*
*Paweł podnosi się, patrzą sobie **czule w oczy**.*
*Patrzy **ciepło** na Perkowskich.*
*Młodzi wymieniają **czule spojrzenia**.*
*Gładzi Laurę **po ręce**.*
*Laura **głaszcze jego dłoń**.*
Całuje Leona w czoło.

Analiza wybranych przykładów pozwoliła wyodrębnić kilka konstrukcji językowych, które pozwalają na wyrażenie emocji obserwowanych na ekranie. Ich cechą charakterystyczną stanowi prosta struktura wewnętrzna, co jest podstawową zasadą tworzenia audiodeskrypcji. Zauważalny jest brak zdań złożonych. Audiodeskryptor nie używa metafor. Tekst nie zawiera zbyt wielu związków frazeologicznych. Emocje nazywane są wprost za pomocą przymiotników, przysłówków lub czasowników. Czasem emocja wyrażona jest za pomocą czasownika nazywającego gest charakterystyczny dla danej emocji. Obserwujemy również dużą liczbę czasowników i rzeczowników związanych z mimiką, a w szczególności ze zmysłem wzroku. W tabeli zamieszczonej poniżej przedstawiliśmy wyodrębnione konstrukcje z podziałem na wyrażane emocje. Na potrzeby analizy zastosowaliśmy następujące symbole: Nhum – rzeczownik osobowy, Ø – brak elementu w konstrukcji, Pr.Adj. – predykat przymiotnikowy właściwy

dla danej emocji, Pr.V. – predykat werbalny właściwy dla danej emocji, Pr.Mod. – przysłówek bądź wyrażenie przysłówkowe właściwe dla danej emocji, V – czasownik nie-wyrażający bezpośrednio danej emocji, Vperc. – czasownik odnoszący się do zmysłu.

Tabela 1. Konstrukcje językowe wyrażające emocje

	Nhum/∅-być- Pr.Adj.	Pr.Adj.-Nhum/ ∅-V/Vperc.	Nhum/ ∅-Pr.V.	Nhum/∅-V/ Vperc.-Pr.Mod.	Związek frazologiczny
STRACH	Nhum/∅-być- przerażony/ zaniepokojony/ roztrzęsiony	przerażony/ zaniepokojony/ roztrzęsiony- Nhum/∅-V/ nasłuchiwać	Nhum/∅- zamierać	Nhum/∅-V/ patrzeć/ rozglądać się/ wpatrywać się- z przerażeniem/ z niepokojem	blednąć ze strachu
ZŁOŚĆ	Nhum/∅-być- zdenerwowany/ zły/ wściekły	wściekły/ zdenerwowany- Nhum/∅-V	brak	Nhum/∅-V/ patrzeć/ rozglądać się/ zerkać- nerwowo/ wściekle/ surowo	zerkać spode łba/ szaleńczy wzrok/ puszczają komuś nerwy
SMUTEK	Nhum/∅-być- smutny/ żałamany/ strapiony/ zapłakany/ zasmucony	żałamany/ rozżalony/ zasmucony/ rozgorzcony- Nhum/∅-V/ patrzeć	Nhum/∅- smutnieć/ płakać/ zasmucać się/ szlochać	Nhum/∅-V/ patrzeć- smutno/ z żalem	mieć w oczach łzy/ mieć twarz pełną bólu/ mieć zapłakane oczy/ pograżać się w bólu/ ocierać łzy z policzków/ spuszczać wzrok
ZASKOCZENIE	Nhum/∅-być- zaskoczony/ zdziwiony	zaskoczony/ zdziwiony/ zdębiaty- Nhum/∅-V/ wpatrywać się	Nhum/∅- zastygać/ niedowierzać	Nhum/∅-V/ patrzeć/ wpatrywać się- z niedowierzaniem	być w szoku
CZUŁOŚĆ	brak	brak	Nhum/∅- przutyłać/ całować/ gładzić/ głaskać/ wtulać się	Nhum/∅-V/ patrzeć/ wymieniać spojrzenia- czule/ ciepło	brak
RADOŚĆ	Nhum/∅-być- szczęśliwy/ podekscytowany	brak	Nhum/∅- uśmiechać się/ śmiać się/ rozpromieniać się	brak	brak

Źródło: opracowanie własne.

Wyodrębnione konstrukcje stanowią swego rodzaju wzorzec, który nie jest jednak stanem skończonym. Można go rozwijać, dopisując kolejne przymiotniki, czasowniki czy inne elementy, dzięki którym cała konstrukcja będzie wyrażała określoną emocję. W ten sposób otrzymamy leksykalną bazę danych. Warto zauważyć, że konstrukcje są różnie realizowane dla poszczególnych emocji. Czułość nie jest wyrażona za pomocą przymiotników. Natomiast dla złości obserwujemy brak czasowników, a przecież są w języku, np. złościć się, denerwować się czy wściekać się. Zatem dlaczego audiodeskryptor nie wybrał takiej formy? Być może to jego subiektywny wybór, a być może konstrukcja z przymiotnikiem jest bardziej efektywna i daje więcej możliwości. Na to pytanie odpowiedzą kolejne analizy.

Kulturemy

Wyodrębnione konstrukcje językowe nie wykazują cech definicyjnych kulturemów werbalnych, co nie oznacza jednak, że nie mogą się nimi stać. Jak już wspominaliśmy, konstrukcje leksykalno-składniowe powinny być postrzegane jako swego rodzaju wzorzec, który można modyfikować, czyli wymieniać poszczególne elementy. Zatem jeżeli wstawimy leksem powiązany z jakąś grupą społeczną czy etniczną, uzyskamy kulturem, np. *ślimtać* (język śląski) zamiast *plakać*. Taka modyfikacja musi być uzasadniona, gdyż może zaburzyć odbiór i zrozumienie przez osobą niewidzącą tego, co dzieje się na ekranie.

Jeśli chodzi o kulturemy niewerbalne, w analizowanym korpusie nie znaleźliśmy gestów czy mimiki, które byłyby ściśle związane z jakąś grupą społeczną czy narodową.

Podsumowanie

Audiodeskrypcja jest zjawiskiem zarówno językowym, jak i społecznym. Niweluje różnice w dostępie do produkcji telewizyjnych, filmowych, teatralnych. Pozwala zwiedzać wystawy, muzea oraz brać udział w wydarzeniach sportowych i kulturalnych bez względu na ograniczenia wynikające z dysfunkcji narządu wzroku. To także nowy rodzaj tłumaczenia, wymagającego nie tylko bardzo dobrej znajomości języka, ale także kultury, zwyczajów, historii itp. To w końcu rodzaj tekstu wyróżniający się przede wszystkim prostą strukturą językową, która powinna jak najwierniej oddać to, co widać na ekranie. W pierwszej fazie naszych badań skupiliśmy się na emocjach pojawiających się na ekranie. Na potrzeby tego artykułu wybraliśmy emocje, które zostały najlepiej zilustrowane w omawianej audiodeskrypcji. Najwięcej przykładów dotyczyło strachu, smutku i złości, co jest ściśle związane z gatunkiem filmowym, w który wpisuje się analizowany materiał. Serial został zakwalifikowany do gatunku serial kryminalny, natomiast powieść, której stanowi adaptację filmową, jest thrillerem. Główna funkcja tych gatunków polega na wywołaniu u widza bądź czytelnika dreszczu emocji, wykorzystując w tym celu napięcie, niepewność, strach i tajemniczość jako główne elementy utworu. Fabuła podąża w kierunku punktu kulminacyjnego. Napięcie zazwyczaj pojawia się, gdy główny bohater znajduje się w niebezpiecznej sytuacji, z której ucieczka wydaje się niemożliwa, a jego życie jest zagrożone.

To oznacza, że odbiorca utworu wie, czego się spodziewać, a w dialogach czy w audiodeskrypcji pojawią się określone konstrukcje językowe, co, między innymi, stanowi przedmiot badań nad matrycą leksykalno-składniową (Muryn, Niziołek, Hajok, 2016), właściwą dla danego gatunku, które wpisują się w zakres badań frazeologii rozszerzonej. Obecnie trwają prace nad powieścią kryminalną, romantyczną, fantastyczną oraz nad tekstem naukowym.

Bibliografia

- Braun Sabine. 2008. "Audio description research: state of the art and beyond". *Translation Studies in the New Millennium* 6. 14–30.
- Chmiel Agnieszka, Mazur Iwona. 2014. *Audiodeskrypcja*. Poznań.
- Dąbrowska Anna. 2008. „Współczesne problemy lingwistyki kulturowej”. *filologia-polska.pwa.edu.pl* (dostęp: 12.05.2024).
- ITC Guidance on Standards for Audio Description. 2000. http://www.ofcom.org.uk/static/archive/itc/itc_publications/codes_guidance/audio_description/index.asp.html (dostęp: 20.03.2024).
- Jakobson Roman. 1966. *On linguistic aspects of translation*. W: *On Translation*. Brower Artur Reuben (red.). Cambridge. 232–239.
- Muryn Teresa, Niziołek Małgorzata, Hajok Alicja. 2016. «Scène de crime dans le roman policier : essai d'analyse lexico-syntaxique». *SHS Web of Conferences* 27. 1–14.
- Ofcom Code on Television Access Services. 2010. <http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/broadcast/other-codes/ctas.pdf> (dostęp: 29.03.2024).
- Poyatos Fernando. 2002. *Nonverbal Communication across Disciplines. Volume II: Paralanguage, Kinesics, Silence, Personal and Environmental Interaction*. Amsterdam-Philadelphia.
- Rak Maciej. 2015. „Co to jest kulturem?”. *LingVaria* 10. 305–316.
- Remael Aline, Gert Vercauteren. 2010. "The translation of recorded audio description from English into Dutch". *Perspectives: Studies in Translatology* 18(3). 155–171.
- Snyder Joel. 2007. "Audio Description: The Visual Made Verbal". *The International Journal of the Arts in Society* 2(2). 99–104.
- Szymańska Barbara, Tomasz Strzymiński. 2010. *Standardy tworzenia audiodeskrypcji do produkcji audiowizualnych*. <http://www.audiodeskrypcja.org.pl/index.php/standardy-tworzenia-audiodeskrypcji/do-produkcji-audiowizualnych> (dostęp: 20.03.2024).
- Tomaszkiewicz Teresa. 2006. *Przekład audiowizualny*. Warszawa.
- Vercauteren Gert, Pilar Orero. 2013. "Describing facial expressions: much more than meets the eye". *Quaderns* 20. 187–199.
- Zabrocka Monika. 2017. „Emocje odzyskane w tłumaczeniu: o audiodeskrypcji artystycznej i przekładzie humoru”. *Przekładaniec* 35. 107–127. <https://doi.org/10.4467/16891864PC.17.015.8228> (dostęp: 20.03.2024).

Streszczenie

Celem artykułu jest analiza językowa emocji pojawiających się w audiodeskrypcji, która stanowi słowny zapis treści wizualnych w postaci dodatkowej ścieżki dźwiękowej. Emocje są podstawowym elementem w komunikacji werbalnej i niewerbalnej. W filmie, wyrażane za pomocą

gestów i mimiki, odgrywają kluczową rolę w pełnej interpretacji między innymi scen dialogowych. Zadaniem audiodeskryptora, będącego pośrednikiem między obrazem a osobą niewidzącą, jest przedstawienie obserwowanych emocji za pomocą środków językowych dostępnych w danym systemie językowych. Baza danych zawierających gotowe konstrukcje językowe przypisane do konkretnych emocji ma na celu ułatwienie tego procesu, a także przyspieszenie całego procesu tworzenia audiodeskrypcji.

Emotions in audio description: the case study of the series entitled *The Woods*

Abstract

The aim of the article is a linguistic analysis of emotions appearing in audio description, i.e. a verbal recording of visual content in the form of an additional soundtrack. Emotions are a fundamental element in verbal and non-verbal communication. In the film, expressed through gestures and facial expressions, they play a key role in the full interpretation of, among others, dialogue scenes. The task of the audio describer, which acts as an intermediary between the image and the blind person, is to present the observed emotions using linguistic means available in a given language system. A database of ready-made linguistic constructions assigned to specific emotions is intended to facilitate this process and speed up the entire process of creating audio descriptions.

Słowa kluczowe: audiodeskrypcja, emocje, język, konstrukcja leksykalno-składniowa, kulturem

Keywords: emotions, language, audio description, lexico-syntactic construction

Katarzyna Gabrysiak – adiunkt w Katedrze Językoznawstwa Romańskiego Instytutu Neofilologii Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Prowadzi badania z zakresu semantyki, leksykografii, frazeologii rozszerzonej i automatycznego przetwarzania języków naturalnych. Obecnie zajmuje się badaniami nad audiodeskrypcją.

